

Claude Monet. Windmill at Zaandam. 1871.

2022 M. ĮVYKIAI, KURIE PAAIŠKINA ELEKTROS KAINŲ AUGIMĄ LIETUVOJE

2022 m. vasario mėnesį prasidėjusi Rusijos invazija į Ukrainą sudrebino pasaulio ekonomiką ir privertė iš esmės permąstyti apsirūpinimo energijos išteklių šaltinius ir strategijas. Likus dviem dienoms iki invazijos pradžios, Vokietija nutraukė „Nord Stream 2“ dujotiekio vystymą, kuris ateityje reišktų dar didesnę Europos ir Rusijos energetinį suartėjimą ir priklausomybę. 2022 m. rugpjūtį nustojo veikti ir dujotiekis „Nord Stream 1“, kuris tiekė 35 proc. gamtinių dujų Europai. Vienos regiono valstybės tokios kaip Lietuva pačios atsisakė rusiškų dujų importo, kitoms, nesutikus už jas mokėti rubliais, tiekimas nutrauktas. Dar vėliau, 2022 m. gruodžio mėnesį didžiojo septyneto šalys ir Europos Sąjunga (ES) paskelbė embargą rusiškai naftai.

Vis dėlto pirmieji pokyčiai energetikos sektoriuje pradėti justti dar iki Rusijos karo Ukrainoje pradžios. Įprastai kovo mėnesį dujų rezervai Europoje pasiekia žemiausią lygį ir palaipsniui yra pildomi, tačiau 2021 m. gegužę užpildymas siekė vos 34 proc. (palyginus su 54 proc. 2019 m. ir 68 proc. 2020 m. tuo pačiu laikotarpiu), o 2021 m. žiemą – 66 proc. (palyginus su įprastu apie 90 proc. siekiančiu užpildymu). Nepakankamai pildomi rezervai buvo ir didžiąją praėjusių metų dalį.

ES pradėjus taikyti ekonomines sankcijas Rusijai, neužtikrintumas energetikos sektoriuje tik augo. Šių įvykių epicentre atsidūrė Lietuva, kuri fiksovo ženkliai didesnius kainų šuolius nei daugelis Europos valstybių. Lietuvos gyventojai ir verslas tapo energijos kainų įkaitais.

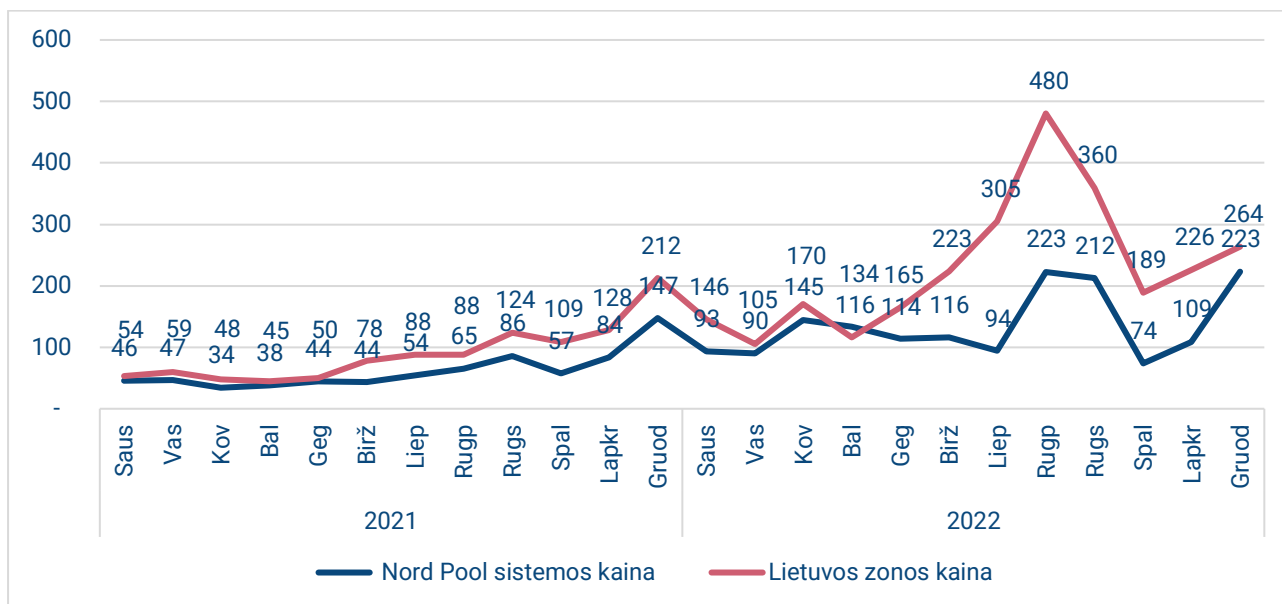
Siekiant atrasti būdų, kaip sumažinti energetikos kainas bei plėtoti naujas energetikos sritis Europoje, svarbu atsižvelgti į energetinę krizę sukėlusius įvykių chronologinę seką ir suprasti

kiekvieno jų priežastis. Šioje apžvalgoje pateikiama, kaip svarbiausi įvykiai energetikoje nulėmė kainų pokyčius Lietuvoje.

Elektros energijos kainų Europoje formavimasis

Elektros kainos Lietuvos zonoje 2021–2022 m. buvo beveik be išlygų aukštesnės nei elektros kainos visoje „Nord Pool“ sistemoje, o energetinei krizei įsibėgėjus, kainų „žirklės“ tapo akivaizdžios. Grafike (1 pav.) matyti, kad 2022 m. rugpjūtį elektros kainos Lietuvos vartotojams pasiekė piką – 480 eurų/MWh. Tai – dvigubai daugiau nei tuo metu buvęs kainų vidurkis visoje „Nord Pool“ sistemoje (223 eurai/MWh). Todėl svarbu ne tik akcentuoti globalias kainų kilimo priežastis, bet ir išsiaiškinti, kodėl Lietuvos zonos ir likusių Europos šalių kainos taip ženkliai skyrėsi.

1 pav. Didmeninės elektros energijos kainos „Nord Pool“ sistemoje ir Lietuvos zonoje palyginimas, 2021–2022 m.

Šaltinis – „Nord Pool“, 2022.

Vienos iš priežasčių yra įvardijamos: pigios vietinės generacijos trūkumas Lietuvoje ir egzistuojantis ribotumas elektros pralaidume tarp šalių. Dėl to atsirado mažiau elektros tiekimo pasiūlymų ir susidarė sąlygos brangesniam pasiūlymui formuoti kainą. Verta atidžiau išanalizuoti, koku principu pasiūlymai išsidėsto elektros energijos pirkimo ir pardavimo aukcione.

Elektros prekyba ES vyksta ribiniu kainų nustatymo (angl., *merit-order curve*) principu (2 pav.). Šis principas užtikrina, kad elektros poreikis rinkoje bus patenkintas visais atvejais, nes, skirtingai nei vertybinių popierių biržoje, elektros rinkoje nepatenkinta elektros paklausa

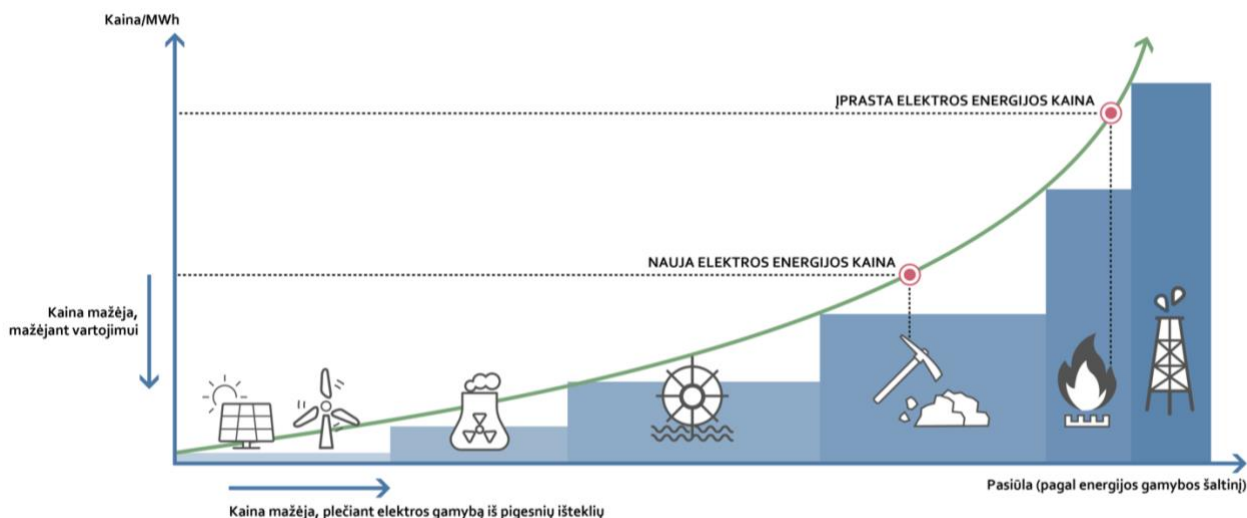
reikštų disbalansą tinkle ir elektros energijos tiekimo nutrūkimą. Naudojantis ribinio kainų nustatymo mechanizmu, elektros tiekimo ir pirkimo pasiūlymai iš skirtingų pirkėjų ir pardavėjų (pasirinkusių dalyvauti aukcione), elektros perdavimo tinklu, tarpusavyje sujungtų valstybių yra siunčiami tarpininkui – elektros prekybos aukciono organizatoriui. Šiaurės šalyse toks tarpininkas yra „Nord Pool“ elektros prekybos birža.

Nuo 2015 m. kiekviena ES valstybė privalo turėti ne mažiau nei vieną tokį paskirtąjį elektros energijos rinkos operatorių (ang., *Nominated Electricity Market Operator*)¹, tam kad visoje bendrijos teritorijoje galima būtų vykdyti elektros prekybą. Tokiu būdu valstybės sutinka, kad elektra, dėl kurios tiekimo nėra atskirai susitarta tiesioginiais kontraktais, būtų prekiaujama paskirtame aukcione. Lietuvos atveju, toks tarpininkas yra „Nord Pool“, kuris nuasmenintai paskirsto ir suveda paklausos ir pasiūlos pasiūlymus. Pasiūlymai sudedami ribinių kaštų principu (ang., *marginal costs*): atsinaujinanti energetika, turinti mažiausius kaštus, pradeda sąrašą, vėliau eina pasiūlymai iš atominės energetikos, hidroelektrinių, iškastinio kuro (anglies elektrinėse pagaminta elektra) ir t.t., kol pasiekiamos brangiausios alternatyvos (pavyzdžiui, kombinuoto ciklo jėgainėse pagaminta elektra). Naftos produktais gaminama elektra dėl brangios eksploatacijos paprastai yra naudojama tik epizodiškai, užpildant piko poreikius. Taršūs aplinkai elektros gamybos šaltiniai (anglis, dujos ir kiti šaltiniai) papildomai apmokestinami taršos mokesčiu.

Kainą lemia tas pasiūlymas, su kuriuo yra patenkinama visa paklausa. Šiuo principu, elektros kaina gali būti mažinama: didinant pigesnės generacijos pasiūlymų skaičių arba mažinant vartojimą. Tai leidžia patenkinti poreikį su pigesne generacija, o elektra iš brangesnių resursų tampa nebereikalinga. Jeigu susidaro situacija, kuomet vieno iš svarbaus elektros generacijos šaltinių kaina ženkliai pakyla (pavyzdžiui, kaip tai atsitiko 2021–2022 m., kai dėl Rusijos sukulto karo ir jos vykdomo energetinio šantažo kilo dujų kainos) ir tuo pat metu nėra pigesnių alternatyvių šaltinių pabrangusiam ištekliai pakeisti – tokiu atveju pabrangęs resursas ir formuoja visą kainą rinkoje. Kitaip tariant, be dujų 2022 m. elektros energijos poreikis Europoje nebūtų buvęs patenkintas, todėl ji brango tiek, kiek tai lėmė brangiausias, visą paklausą patenkinantis energijos šaltinis.

¹ „NORD POOL SPOT“ AS – PASKIRTASIS ELEKTROS ENERGIJOS RINKOS OPERATORIUS, VERT, Paskelbta 2015 gruodžio 15 d., <https://www.regula.lt/Puslapiai/naujienos/2015-metai/2015-12/2015-12-15/nord-pool-spot-as-paskirtasis-elektros-energijos-rinkos-operatorius.aspx>

2 pav. Ribinis elektros kainų nustatymo metodas

Šaltinis – „Next Kraftwerke Belgium“, 2022.

Todėl galima daryti išvadą, kad dar ilgą laiką dujų rinkos pokyčiai turės didelę įtaką Europos elektros kainai. 2022 m. baigėsi ženkliai dujų kainų kritimu (76 eurai/MWh), kuris net tapo žemesnis nei tuo pačiu metu 2021 m. (78 eurai/MWh). Tačiau reikia įvertinti, kad dėl nepildomų atsargų kainos jau prieš metus buvo ženkliai aukštesniame lygyje, tokios išliko ir 2023-ųjų pradžioje.

Praėjusiais metais susidariusi situacija, kuomet vienas svarbiausių elektros generacijos šaltinių pabrango, paskatino ieškoti sprendimų, kaip sušvelninti elektros energijos kainų augimo efektą:

1. Žemesnės kainos rinkoje pasiekiamos mažinant elektros energijos suvartojimą (2 pav.) Tokiu būdu kainą formuoja pigesnis pasiūlymas. Paradoksalu tai, kad noras kovoti su kainų augimu kompensacijomis, lėtina vartojimo mažinimą palyginus su tuo kiek vartojimas mažėtų be subsidijų, todėl kainų mažėjimas būna lėtesnis nei galėtų būti.
2. Kaina taip pat gali būti mažinama didinant elektros gamybą iš pigiausių resursų: tokiu būdu net paklausai nesikeičiant tą patį poreikį galima patenkinti su iš pigesnio resurso pagaminta elektra, „išstumiant“ brangesnį resursą iš kainą formuojančių šaltinių krepšelio.

Atominėse ir anglies elektrinėse generuojamos elektros energijos mažinimas, nepakankamas atsinaujinančios energetikos kiekis Europos elektros poreikiams patenkinti bei atsinaujinančios energetikos generacijos nestabilumas sudarė sąlygas naudotis anksčiau pigiomis ir stabilų tiekimą galinčiomis užtikrinti gamtinėmis dujomis elektros gamybai. Taip

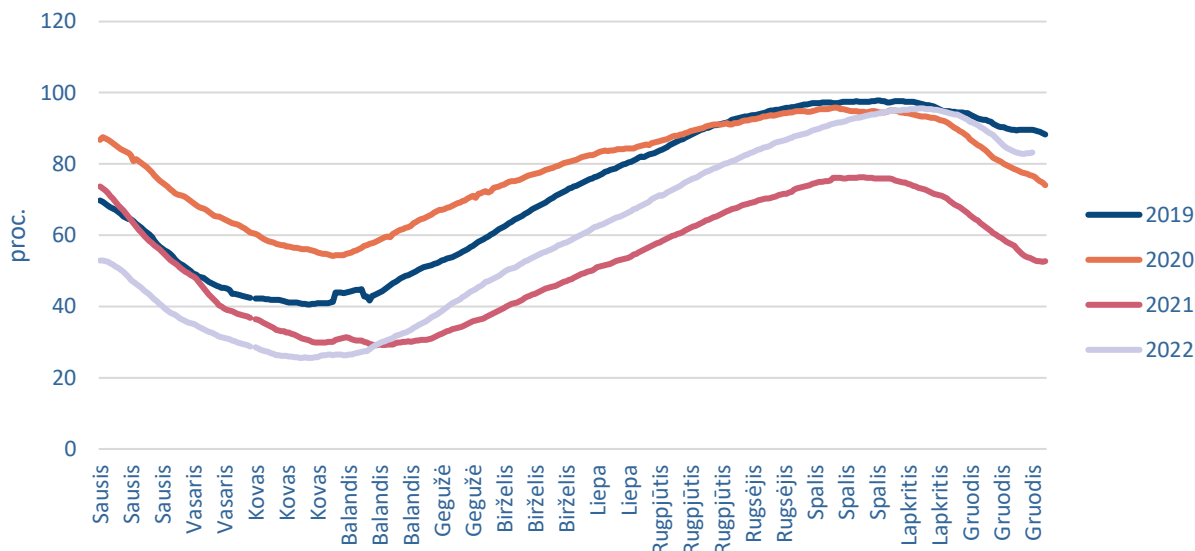
Europa tapo ekonomiškai priklausoma nuo dujų, nuvertinant geopolitines rizikas. Dėl šios priklausomybės dujų kainos rinkoje tapo tokios svarbios, o pasikeitimai dujų rinkose tiesiogiai paveikė elektros kainas Europoje.

Elektros energijos kainų augimą lėmę įvykiai 2021–2022 m.

Toliau įvardijami svarbiausi įvykiai, nulėmę dujų ir elektros kainų svyravimus, ir paaiškinamos jų priežastys:

- 2021 m. rudenį mažas Europos dujų saugyklų užpildymas lėmė trūkumą ES dujų rinkoje, kuris pasireiškė pirmuoju ženkliai kainų šuoliu 2021 m. gruodį.
- Saugyklų ištuštėjimas pasibaigus žiemos šildymo sezonui yra įprastas reiškinys. Saugyklos vėliau pripildomos ir žiemą Europa įprastai (pavyzdžiui, 2019 m.) pasitikdavo, turėdama apie 90 proc. atsargų (3 pav.). Todėl, vertinant energetinės krizės priežastis, svarbu analizuoti ne tik saugyklų užpildymo dinamiką metų eigoje, bet ir tai, kiek ji skyrėsi nuo įprasto užpildymo tuo pačiu laikotarpiu įprastais metais. 2021 m. pavasarį stebėjome vangesnį Europos saugyklų pildymą, palyginus su tais pačiais laikotarpiais 2019 m. ir 2020 m. Nuo 2021 m. gegužės mėnesio saugyklų užpildymas tapo 20–30 proc. mažesnis nei įprastai ir proporcijos nepasikeitė, kol ES valstybės pačios nepradėjo imtis iniciatyvos ir pildyti atsargas kitose rinkose (pavyzdžiui, Suskystintų gamtinių dujų (SGD) rinkoje). Tai turėjo tiesioginę įtaką dar vienam dujų ir elektros energijos kainų šuoliui 2022 m. rugpjūtį. Žemesnis nei įprastai saugyklų užpildymas 2021 m. leidžia daryti išvadą, kad energetinį karą prieš Europą Rusija pradėjo dar gerokai iki aktyvių karo veiksmų Ukrainoje.
- 2022 m. vasarį prasidėjus Rusijos invazijai į Ukrainą privertė atsisakyti dujotekio „Nord Stream 2“ projekto. Tai sustabdė pigių dujų tiekimo į Europą plėtros planus ir paskatino atsisakyti rusiškų dujų. Tai lėmė dar didesnę dujų trūkumą Europoje, pakilusią paklausą SGD pasaulinėje rinkoje ir dar vieną dujų kainų augimo etapą.
- Artėjant 2022 m. vasarai, karui tęsiantis, plečiant sankcijas Rusijai, ES valstybės su didžiausia Europos ekonomika – Vokietija priešakyje – pradėjo aktyviai rūpintis savo gyventojų padėtimi ir pramonės išlikimu 2022 m. žiemą. Pradėtas didžiulis dujų pirkimo ir saugyklų pildymo etapas. Naujo, moka žaidėjo (kurio poreikiai anksčiau buvo patenkinami pasiūla iš Rusijos) atsiradimas rinkoje ženkliai paveikė pasaulinę dujų paklausą. Reikšmingas paklausos augimas (sukeltas karo bei energetinių sąsajų tarp Rusijos ir Vokietijos nutraukimo) sukėlė kainų šoką. Tai tiesiogiai lėmė elektros energijos kainų augimą. Paklausos ir pasiūlos disbalansas Europoje buvo jaučiamas ir Lietuvoje, kur elektros kainos 2022 m. rugpjūtį pasiekė piką (1 pav.).

3 pav. ES dujų saugyklų užpildymas 2019–2022 m.

Šaltinis – GIE (Gas Infrastructure Europe), AGSI (Aggregated Gas Storage Inventory), 2022.

- Oro sąlygos, esant ypač jautrioms elektros kainoms Europoje, tapo labai svarbios. 2022 m. Europa patyrė didžiausią sausrą per pastaruosius 500 metų. 2022 m. rugpjūčio mėn. buvo karščiausias Europoje per visą fiksovimo istoriją². Tai stipriai paveikė vandens lygį žemyne, išsekę vandens telkiniai sumažino hidroelektrinių pajėgumus apie 20 proc.³

Tai lėmė didesnę vartojimą (didesnis kondicionavimas tiek namų ūkiuose, tiek pramonėje), nusekęs vanduo riboja hidroelektrinių⁴ ir atominių elektrinių⁵ darbo apimtį (o tai yra su Lietuva sujungtos Švedijos pagrindiniai elektros energijos šaltiniai), dėl vėjo trūkumo – užfiksuota 18 proc. mažesnė gamyba iš vėjo elektrinių palyginus su tuo pačiu mėnesiu 2021 m.”⁶ Paradoxu, bet saulės moduliai esant dideliems karščiams pradeda veikti ne taip efektyviai ir pagaminama mažiau elektros⁷. Visi šie veiksniai akumuliuojasi ir 2022 m. vasarą išskėlė elektros kainas Europoje. Labiausiai nukentėjo silpniausiai sujungtos ir daugiausiai elektros energijos

² „Surface air temperature for August 2022“, The Copernicus Climate Change Service (C3S), žiūrėta 2022 gruodžio 29 d., <https://climate.copernicus.eu/surface-air-temperature-august-2022>

³ Matt McGrath, „Climate change: Drought highlights dangers for electricity supplies“, BBC, paskelbta rugpjūčio 13 d., <https://www.bbc.com/news/science-environment-62524551>

⁴ Andreas Franke, „Droughts rattle Europe’s hydropower market, intensifying energy crisis“, S&P Global Commodity Insights, paskelbta 2022 rugpjūčio 5 d. <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/electric-power/080522-droughts-rattle-europes-hydropower-market-intensifying-energy-crisis>

⁵ Matt McGrath, „Climate change: Drought highlights dangers for electricity supplies“, BBC, paskelbta rugpjūčio 13 d., <https://www.bbc.com/news/science-environment-62524551>

⁶ „Net electricity generation by type of fuel - monthly data“, Eurostat, žiūrėta 2023 sausio 10 d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_CB_PEM_custom_4454287/default/table?lang=en

⁷ Victoria Masterson, „Why don’t solar panels work as well in heatwaves?“, World Economic Forum, paskelbta 2022 rugpjūčio 9 d. <https://www.weforum.org/agenda/2022/08/heatwaves-can-hamper-solar-panels/#:~:text=When%20temperatures%20soar%2C%20these%20electrons,degree%20Celsius%20rise%20in%20temperature.>

importuojančios šalys. Šių šalių viršūnėje atsidūrė Lietuva.

- Karščiams atslūgus ir patenkinus dujų paklausą Europoje, dujų kaina pradėjo staigiai žemėti. Kainos mažėjimo negalėjo sustabdyti net ir „Nord Stream“ dujotiekio susprogdinimas. Kainų kritimas pastebimas ir 2022 m. rudenį, kai dėl pakankamai šiltų orų energijos vartojimas nebuvo ženklus. Stebima aiški tendencija – dujų rinka labai jautriai reaguoja į bet kokį paklausos pasikeitimą. Vartojimo mažinimo iniciatyvos, tokios kaip ES valstybių įsipareigojimas sumažinti dujų vartojimą 15 proc.⁸, ir toliau tems kainas žemyn. Tačiau toks vartojimo sumažėjimas nekompensuos viso ES dujų tiekimo praradimo iš Rusijos, kuri prieš energetinę krizę tiekė ES apie 35 proc. jos dujų poreikio. Dalį šio poreikio ES turės importuoti iš kitų rinkų. Toks paklausos nukreipimas į kitus tiekėjus ir toliau gali stimuliuoti dujų kainų augimą. Svarbiausia užtikrinti, kad dujų rezervo kaupimas nevyktų staiga, taip sukeldamas dar vieną dujų kainų šoką.
- Nuo 2022 m. vasaros pabaigos pradėtas fiksuoti dujų kainų mažėjimas, kurio kulminacija tapo tai, kad metų paskutinėmis dienomis dujų kainos tapo žemesnės nei tuo pačiu laikotarpiu pernai. Tačiau galima atkreipti dėmesį, kad 2021 m. pabaigoje dėl nepildomų rezervų dujų kainos jau ir taip buvo aukštesnės. Tokiame pačiame lygyje jos išlieka ir 2023 m. pradžioje. Neapibrėžtumas yra didelis ir jis toliau priklausys nuo to, kaip greitai ištuštės dujų atsargos ES, ir kokie sprendimai bus daromi 2023 m. žiemą, joms mažėjant.
- Vokietijos prioritetą išlieka savo pramonės veiklos tęstinumas ir dujų tiekimo užtikrinimas. Europa šiuo atveju labai priklausoma nuo Vokietijos veiksmų. Didžiausia Europos ekonomika ilgą laiką prieštaravo dujų kainų lubų įvedimui, kuris gali sumažinti dujų pasiūlą Europoje, nukreipiant dujų krovinius kitomis nei Europa kryptimis. Vokietija galiausiai sutiko ir 2022 m. gruodžio 19 d. ES Transporto, telekomunikacijų ir energetikos taryboje buvo sutarta dėl energijos rinkos koregavimo mechanizmo ir nustatytos 180 eurų/MWh dujų kainų lubos. Tiesa, Vokietija pagrindinio savo principo (dujų tiekimo į Europą užtikrinimo) neišsižadėjo, kadangi susitarime įvedama daugybė saugiklių, kurie leidžia naujai sutarto mechanizmo atsisakyti:
 - Išaugęs vartojimas (15 proc. mėnesio augimas arba 10 proc. per du mėnesius);
 - Sumažėjusi prekyba TTF biržoje ir išaugusi rizika investuotojams;
 - Jeigu 2023 m. kovą Europos Komisijos (EK) atliekamo tyrimo, kuris vertins rizikų, susijusių su mechanizmu ir potencialių naudų santykį, išvados;
 - Dujų pasiūlos į Europą sumažėjimas.

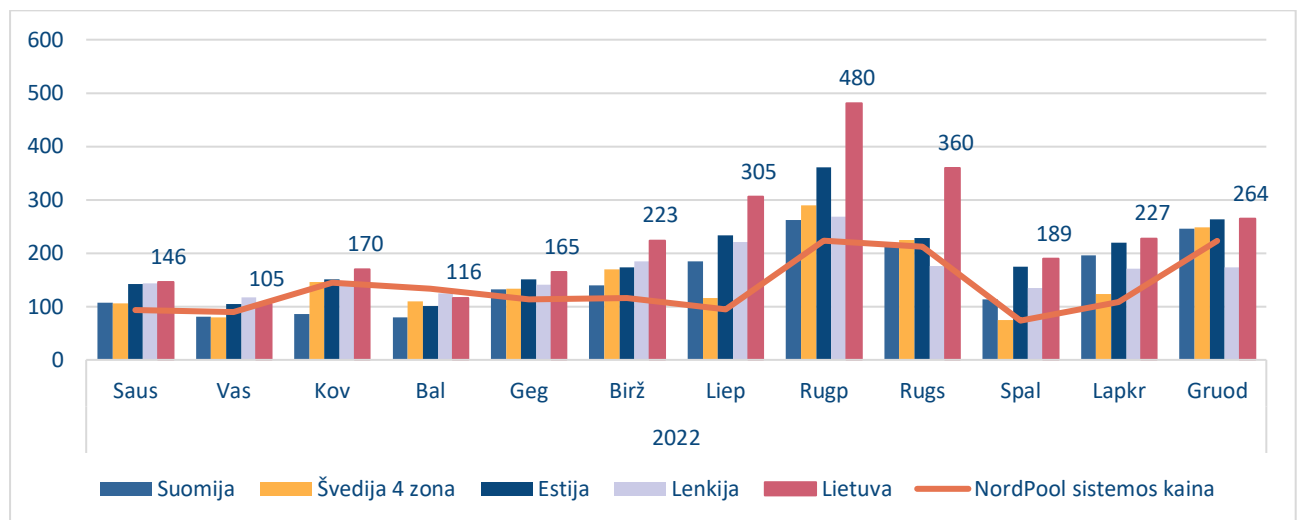
⁸ „Member states commit to reducing gas demand by 15% next winter“, European Council, Paskelbta liepos 26 d., <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/26/member-states-commit-to-reducing-gas-demand-by-15-next-winter/>

Neapibrėžtumas dėl ateities, karo eiga ir dujų saugyklų Europoje pildymo tolygumas (staigus paklausos augimas reikš kainų šuolį) bus labai svarbūs veiksniai lemiantys dujų, o kartu ir elektros kainas Europoje.

Regiono elektros energijos rinkų palyginimas

4 pav. matoma, kad Lietuva yra regiono elektros kainų lyderė. 2022 m. liepos, rugpjūčio ir spalio mėnesiais Lietuvos zonos elektros energijos mėnesio kainų vidurkis buvo dvigubai didesnis už visos „Nord Pool“ sistemos vidurkį. Nors jau daugiau kaip metus esame energetikos krizės sukuryje, tačiau efektyvaus sprendimo, kaip Lietuva galėtų priartėti prie „Nord Pool“ kainų vidurkio – nėra.

4 pav. Regiono valstybių didmeninių elektros energijos kainų Nord Pool biržoje palyginimas, 2022m., Eur/MWh

Šaltinis – „Nord Pool“, 2022.

Latvijos elektros energijos kainos nebuvo įtrauktos į grafiką, nes jos yra labai panašios į Lietuvos zonos kainas. Tiesa, pažymėtina, kad jos nėra identiškos. Nė vieno 2022 m. mėnesio Lietuvos zonos elektros energijos kainų vidurkis nebuvo žemesnis nei Latvijos. Didžiausias skirtumas tarp zonų atsirado 2022 m. rugpjūčio mėnesį (13 eurų/MWh skirtumas). Jį lėmė tai, kad brangiomis valandomis Latvija turėjo galimybę įjungti hidroelektrines, o Lietuva buvo priversta kliauti brangesniais šaltiniais.

Lyginant visas tris Baltijos šalis, Lietuvos ir Latvijos kainos yra daug aukštesnės nei Estijos, kuri buvo labiau pasiruošusi tokiam kainų šokui – didesnis pralaidumas (elektros jungčių „Estlink 1“ ir „Estlink 2“ bendra galia yra 1006 MW tarp Suomijos ir Estijos, palyginus su 700 MW Švediją ir Lietuvą jungiančia „NordBalt“ jungtimi) ir skalūnų dujų gavyba. Tinklų remontas

tarp 2022 m. rugsėjį tarp Estijos ir Latvijos, lėmęs Lietuvos ir Latvijos zonų pikus, turėtų būti giliau ištirtas, siekiant išvengti tokių anomalijų ateityje. Tačiau ir be remonto metu susidariusio piko bendra tendencija yra ne Lietuvos naudai – Lietuvos kainos visus 2022 m. buvo pastebimai didesnės už Estijos.

Lyginant Lietuvos ir Švedijos ketvirtos zonos kainų lygį, taip pat pastebima, kad nors turime 700 MW elektros tiekimo jungtį „NordBalt“, jungiančią šias zonas, Lietuvos zonos kainose tai neatsispindi. 2022 m. spalio mėnesio vidurkiai tarp Švedijos ir Lietuvos skyrėsi daugiau nei dvigubai (189 eurai/MWh Lietuvoje palyginus su 74 eurus/MWh Švedijos ketvirta zona). Tuo tarpu, pavyzdžiui, Estijos ir Suomijos kainų skirtumas buvo ženkliai mažesnis (174 eurai už MWh Estijoje palyginus su 113 eurų/MWh Suomijoje).

Lietuvos ir Lenkijos kainų skirtumai taip pat yra reikšmingi. Anglies elektrinės Lenkijai leido išvengti kainų piko 2022 m. vasarą. Tačiau Lenkijos kaip ir Švedijos atveju, mažesnėmis kainomis kaimyninėse zonose Lietuva efektyviai pasinaudoti negali.

Itin aukštas elektros energijos kainas Lietuvoje stipriai paveikė konkurencingos vietinės generacijos nebuvimas bei pralaidumų ribotumas. Lietuvai importuojant didžiąją dalį savo suvartojamos elektros tinklų pralaidumai ir gebėjimas juos maksimaliai išnaudoti tapo vienu svarbiausiu elektros kainų veiksniumi.

Prie nuosaikaus elektros energijos kainų mažėjimo vėliau prisidėjo dujų vartojimo sumažėjimas. Tai lėmė tokie veiksniai kaip trąšų gamybos įmonių veiklos sustabdymas (AB „Achema“ ir AB „Lifosa“), pastangos eilinėse situacijose pereiti prie alternatyvos dujoms (Vilniaus miesto šildymas mazutu), geresnės oro sąlygos rudenį ir nuo orų priklausančio vartojimo mažėjimas. Beje, 2022 m. gruodžio pradžioje aukštos kainos susidariusios visoje Europoje taip pat buvo daugiausiai nulemtos dėl oro sąlygų pakilusio vartojimo.

Išvados

Europa susidūrė su neregėto masto energetine krize, kurios viena didžiausių pralaimėtojų kol kas yra Lietuva. Akivaizdu, kad esant tokiam kainų šokui, labiausiai nukentėjo prasčiausiai su išore sujungtos ir daugiausiai elektros energijos importuojančios valstybės. Kadangi būtent tokia yra Lietuva, būtina gerinti mūsų šalies technologines jungtis ir pralaidumus, o taip pat teisinės-ekonomines prekybos elektros energija sąlygas tarp šalių bei „Nord Pool“ biržoje. Siekiant nepriklausomybės nuo elektros energijos importo ir anomalinių kainų, būtina nuimti kliūtis nuo vietinės AEI plėtros.

Apibendrinus, ryškėja tokios reikalingų pokyčių kryptys:

- Trukdžių vietinės elektros energijos generacijos plėtrai šalinimas;
- Pralaidumo perduodant elektrą tarp kaimyninių valstybių užtikrinimas;
- Perdavimo tinklo techninių galimybių plėtra;
- Vartojimo mažinimas.

Nors elektros energijos gamyboje ir tiekime daugėja nepriklausomų žaidėjų, tačiau valstybės valdomos įmonės konkuravimas su verslu sferose, kuriose verslas ir be valstybės įsikišimo netrukdomas galėtų teikti tokias pačias paslaugas konkurencingomis kainomis, atrodo perteklinis. Akivaizdu, kad ekstremaliai išaugusios elektros energijos kainos reikalauja reakcijos ir nenuostabu, kad kone aukščiausias elektros energijos kainas 2022 m. turėjusi Lietuva, kartu su Graikija skyrė didžiausią dalį nuo BVP (Lietuva – 3,6 proc. Graikija – 3,7 proc.) kovai su energetine krize⁹. Tačiau svarbu užtikrinti, kad trumpalaikės subsidijos neskatintų dar didesnio vartojimo, juk tik jam krentant galėtume džiaugtis mažesnėmis kainomis.

Kol fiksuojama tokia elektros energijos kainų praraja tarp Lietuvos ir aplinkinių regiono valstybių, akivaizdu, kad dar turime erdvės vietinių energetikos pajėgumų ir procesų tobulinimui. Privalu surasti balansą tarp subsidijų, kompensacijų ir taip reikalingų investicijų į ilgalaikius energetikos plėtros projektus ir reguliacinių ribojimų jiems mažinimo.

⁹ Dorothy Neufeld, „What is the Cost of Europe’s Energy Crisis?“, Visual Capitalist, paskelbta 2022 rugsėjo 23 d. <https://www.visualcapitalist.com/what-is-the-cost-of-europes-energy-crisis/>